

Так происходит в стихотворении «Не выходи из комнаты», где поэт игнорирует слово «*милка*». В стихотворении «Ниоткуда с любовью» И. А. Бродский отказался от слова «*далеко*». В этом же произведении он заменил сочетание «*за горами*» на «*за морями*» и дополнил сочетание «*в долине*» — «*в уснувшей долине*».

Исследование смысловой и ритмической интонации является следующей составляющей анализа индивидуально-авторской интонации. Так, в стихотворении «Не выходи из комнаты, не совершай ошибку...» ритмическую интонацию можно наблюдать в многократном использовании автором слов на *-са*: например, «... и *забаррикадируйся шкафом от хроноса, космоса, эроса, ..., вируса*». В стихотворении «Конец прекрасной эпохи» И. А. Бродский часто использует слова на *-ны*: «... *сны, стены тюрем, пальто; туалеты невест — белизны*».

Заключение. Иосиф Бродский всегда избегал прямолинейного выражения своих убеждений и чувств, маскируя их в стихотворную форму, в сплетение синтаксиса и метафор. За каждым словом и знаком препинания скрывается мысль поэта, которую необходимо услышать и прочувствовать. Таким образом, авторская интонация носит субъективный характер и отражает черты языковой личности автора, она присуща всем его произведениям и в ней проявляются отличительные черты конкретного поэта. Автор, как творческая личность, привносит в представление о мире и обществе свои частные индивидуальные знания и оценки.

Список цитируемых источников

1. Комарова, З. И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике / З. И. Комарова. — Екатеринбург : Изд-во УрФУ, 2012. — 818 с.
2. Ахманова, О. С. Словарь лингвистических терминов [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://classes.ru/grammar/174.Akhmanova/source/worddocuments/_51.htm. — Дата доступа: 07.06.2021.
3. Стихи русских поэтов [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.culture.ru/literature/poems>. — Дата доступа: 07.06.2021.
4. Иосиф Бродский читает свои стихи. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.golosameriki.com/a/3703161.html>. — Дата доступа: 07.06.2021.
5. Иосиф Бродский. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://24smi.org/celebrity/3079-iosif-brodskii.html>. — Дата доступа: 07.06.2021.
6. Иосиф Бродский. Читает автор [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=pNinYdYpQhM>. — Дата доступа: 07.06.2021.

УДК 81'42

К. С. Ганакова

Установа адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт», Баранавічы, Рэспубліка Беларусь

ЭМАТЫЎНАСЦЬ ЯК ЛІНГВІСТЫЧНАЯ КАТЭГОРЫЯ: СУТНАСНАСНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА І СРОДКІ СТВАРЭННЯ

Уводзіны. Мова адлюстроўвае наша жыццё па-рознаму. Існуе дэскрыптыўны бок, які апісвае моўныя рэаліі-прадметы, дзеянні, падзеі, нават думкі чалавека. Іншы ж бок — узаемадзеянне чалавека з навакольным светам. На думку А. М. Вольф, «аб'ектыўны свет дзеліцца з пункту гледжання яго каштоўнасцей — добра і зла, карысці і шкоды і т. п., і гэта дзяленне, якое абумоўлена сацыяльна, вельмі складаным чынам адлюстроўваецца ў моўных структурах» [1, с. 5]. Як наша асабістае выказанне, так і мастацкае слова нярэдка звязаны з перадачай эмоцый, ацэнкай, характарам разумення чалавекам аб'ектыўнай рэчаіснасці. Сучаснае мовазнаўства разглядае эмацыянальнасць, экспрэсіўнасць, ацэначнасць у межах такой лінгвістычнай катэгорыі як эматыўнасць.

Асноўная частка. Прааналізуем погляды на трактоўку паняцця «эматыўнасць» у мовазнаўчых працах. Згодна В. І. Шахоўскаму, эматыўнасць — «гэта іманентна ўласцівая мове здольнасць выражаць сістэмай сваіх сродкаў эмацыянальнасць як факт псіхікі, адлюстраванне ў семантыцы моўных адзінак сацыяльных і індывідуальных эмоцый» [2, с. 24]. Эматыўнасць уяўляе сабой кампанент сэнсавай структуры слова, што выражае суб'ектыўныя погляды гаворачых, яна праяўляецца ва ўласцівасці моўных сродкаў, выкарыстаных для перадачы эмоцый у маўленні, здольных аказаць эмацыянальны эффект на слухача або чытача [3, с. 224]. Такім чынам, разуменне сутнасці гэтага тэрміна і вылучэнне напрамкаў яго даследавання знаходзіцца ў характарыстыцы яго кампанетаў: эмацыянальнасці, экспрэсіўнасці, ацэначнасці. Заўважым, што нярэдка дадзеныя катэгорыі тлумачацца як сінкрэтычныя: напрыклад, эмацыянальна-экспрэсіўная афарбаванасць — гэта разнавіднасць стылістычнай афарбоўкі, калі словам не толькі называюцца паняцці, але і адлюстроўваюцца адносіны гаворачага да іх [4]. Іншымі словамі, у адным з варыянтаў, эмацыянальнасць і экспрэсіўнасць праяўляюцца як ацэначнасць.

У той ці іншай ступені ацэнка заўсёды адлюстроўваецца ў мысленні чалавека. Катэгорыя ацэнкі з'яўляецца ўніверсальнай для любой мовы, паколькі ў любым грамадстве існуюць такія паняцці, як «добра» і «дрэнна». Згодна Г. В. Калшанскаму, «ацэнка ўтрымліваецца паўсюль, дзе адбываецца які б там ні быў дотык суб'екта пазнання з аб'ектыўным светам» [2, с. 142].

Варта таксама згадаць і эмацыянальна-экспрэсіўную функцыю мовы, якая з'яўляецца найбольш шырокай па змесце і разумеецца як «здольнасць выказваць эмацыйны стан гаворачага, яго суб'ектыўнае стаўленне да пазначаных прадметаў і з'яў рэчаіснасці» [5, с. 7]. Сапраўды, эмоцыі выяўляюцца ў мове як эмацыйнае суправа-

джэнне, эмацыйная афарбоўка, якая ўзнікае ў выніку праяўлення ў гаворцы эмацыйнага стану ў выглядзе эмацыйных ацэнак [6, с. 11]. Дадзены эфект дасягаецца праз уключэнне ў маўленне спецыяльных кампанентаў.

Сродкі стварэння эматыўнасці прадстаўлены на ўсіх узроўнях мовы. Прыкладам выкарыстання *фанетычных сродкаў* для выражэння эмоцый і іх уздзеяння служыць значная колькасць прыёмаў, якія заснаваны на гукавой і рытмічнай арганізацыі, да іх можна аднесці алітэрацыю, рыфму, гукаперайманне і рытм. Гэтыя сродкі выкарыстоўваюцца ў асноўным у паэзіі [7, с. 231]:

*Смугою густой апавіты,
пакінь за сабою шапу,
і колас ударыць наліты,
як звон залаты,*

у душу [8, с. 7].

Шырокае распаўсюджанне ў рэалізацыі эматыўнасці знаходзяць *лексічныя сродкі*, яны могуць ствараць гэты эфект толькі ў рамках кантэксту (калі нейтральныя элементы набываюць ацэначную афарбоўку), так і выражацца асобнымі стылістычна маркіраванымі лексічнымі адзінкамі. Адпаведна, даследаванне эматыўнасці неабходна ажыццяўляць таксама на лексіка-семантычным узроўні. Пры разглядзе эмацыянальна-экспрэсіўнай стылістычнай афарбоўкі вылучаюць дзве яе разнавіднасці [4]: *неяратыўныя словы*, якія маюць адмоўнаацэначны характар (зневажальны, неадабральны, іранічны, лаянкавы): «*Будуць рады — не рады, // ды я ўсцешаны буду, // калі прымуць у хату // незнаёмца-прыблуду*» [8, с. 7]; «*Хай лёс над намі не дурачыцца і не падкідвае асцё*» [8, с. 6]; *меліяратыўныя словы*, якія маюць станоўча-ацэначны характар (узнёслы, урачысты, рытарычны, адабральны, ласкальны): «*Дзе зорацца далі крутыя, // дзе стыхлых галактык быццё, — // тры сілы, // стыхіі святыя — // Жыта, // Жанчына, // Жыццё!*» [8, с. 7].

Паводле меркавання А. І. Равуцкага [9, с. 106—107], эматыўнасць перадае пачуццёвыя рэакцыі на стымулы знешняга асяроддзя таксама з дапамогай *марфалагічных сродкаў*: эмацыйных часціц, выклічнікаў, назоўнікаў, прыметнікаў з суфіксамі эмацыйнай ацэнка і інш: «*Зіхоткае сонца ў чысцюткім небе, // Гракі-непаседы на ўзаранай глебе*» [10, с. 12].

Эматыўнасць выказвання дасягаецца і з дапамогай *сінтаксічных сродкаў*. Па-першае, звернемся да меркавання І. А. Атлас [11, с. 30], паводле якога для выражэння эмацыйных ацэнак выкарыстоўваюцца клічныя сказы, бо яны адрозніваюцца эмацыйнай афарбаванасцю і высокай ступенню экспрэсіўнасці: «*Няхай з віном, // няхай без гэтага, // — глынуўшы хвоевы азон, // душа захмеліцца // ад светлага // пад урачысты перазвон!*» [8, с. 7]. У якасці клічных могуць ужывацца сказы ўсіх камунікатыўных тыпаў, паколькі эмоцыі могуць выражацца таксама пры дапамозе апавядальных, пытальных і пабуджальных сказаў.

Па-другое, неабходна ўлічваць, што эматыўнасць супрацьпастаўлена маўленчаму стандарту, яна ствараецца на сінтаксічным узроўні праз феномен маўленчай фігуры як спосабу прыцягнення ўвагі, надання выказванню нагляднасці [12, с. 54—55]. Найбольш вядомымі сродкамі, якія рэалізуюць свой эфект у выглядзе спецыяльнай сінтаксічнай канструкцыі, з'яўляюцца інверсія, парцэляцыя («*Ляжу... // Раскашую... // Не гора...// І гэта прытрызніцца мне// на дне Герадотава мора: // раскоша бывае на дне...*» [8, с. 6]), рытарычнае пытанне, ампліфікацыя («*Край мой Віцебскі, светлы// ад азёраў і плёсаў, // ад бароў і ад вербаў// у карунках марозу*» [8, с. 5]), паралелізм, полісіндэтон, эліпсіс, асіндэтон, анафара («*Як яшчэ у краі гэтым быць, дзе святла багата і свабоды, дзе з глыбінь, дзе з неба можна піць?!*» [8, с. 5]).

Заклучэнне. Такім чынам, лінгвістычная катэгорыя эматыўнасці праўляе сваю сутнасць праз адлюстраванне ў маўленні эмацыянальнасці, экспрэсіўнасці, ацэначнасці выказвання. Адзначым, што на характар узаемаадносін гэтых кампанентаў існуюць розныя пункты гледжання. Адзін з іх — гэта тое, што эмацыянальнасць (экспрэсіўнасць) і ацэначнасць з'яўляюцца непадзельнымі паняццямі, паколькі эмацыянальныя адносіны заўсёды звязаны з ацэнкай, характарам разумення чалавекам аб'ектыўнай рэчаіснасці і па сутнасці адлюстроўваюць суб'ектыўныя погляды гаворачых. Даследуючы эматыўнасць як лінгвістычную катэгорыю варта ўлічваць, што сродкі яе стварэння прадстаўлены на ўсіх узроўнях мовы, у прыватнасці, фанетычным, лексіка-семантычным, марфалагічным і сінтаксічным.

Спіс цытуемых крыніц

1. Вольф, Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. — М. : Едиториал, 2002. — 259 с.
2. Шаховский, В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. И. Шаховский. — М. : ЛИБРОКОМ, 2009. — 208 с.
3. Станкевіч, А. А. Моўныя сродкі стварэння эматыўнасці ў беларускім парэміялагічным дыскурсе / А. А. Станкевіч // Украін. літ. в загальноєвроп. контексті. — 2019. — № 2. — С. 224—228.
4. Любецкая, К. П. Функциональная стилистика : электронныя вучэбныя матэрыялы / К. П. Любецкая. — Мінск : БДУ, 2011. — 34 с.
5. Колианский, Г. В. Соотношение объективных и субъективных факторов в языке. — М. : Наука, 1975. — 231 с.
6. Александрова, О. В. Проблемы экспрессивного синтаксиса: на материале английского языка : учеб. пособие. — М. : Высш. шк., 1984. — 211 с.
7. Маслечкина, С. В. Выражение эмоций в языке и речи / С. В. Маслечкина // Вестн. Брян. гос. ун-та. — 2015. — № 3. — С. 231—236.
8. Пашкоў, Г. Каб любіць. Вершы / Г. Пашкоў // Польша. — 2013. — № 3 (1001). — С. 3—8.
9. Ревуцкий, О. И. Филологический анализ художественного текста : учеб. пособие / О. И. Ревуцкий. — Минск : РИВШ, 2006. — 320 с.
10. Раманчук, Р. М. Звон верасовы : Вершы / Р. М. Раманчук. — Смаленск : Наапрэс, 2013 — 52 с.
11. Атлас, И. А. Синтаксические средства выражения эмоциональной оценки / И. А. Атлас // Вестн. Бурят. гос. ун-та. Серия «Язык. Литература. Культура». — 2012. — № 2 (12). — С. 26—32.
12. Хазагеров, Г. Г. Риторический словарь / Г. Г. Хазагеров. — М. : Флинта, Наука, 2009. — 432 с.